

Udzielanie absolutorium członkom organów spółdzielni w świetle orzecznictwa sądowego

Giving discharge to the board of directors in the Cooperative in the light of the jurisprudence

Article focus on the subject of giving discharge to the board of directors in the Cooperative. This subject is really complicated and it was rarely presented in doctrine. To make it easier to understand the article contains representative judicial decisions. The issue of discharge is undoubtedly much more popular in the filed of company law than in the field of cooperative law. However, the judicature concernig discharge under cooperative law may be a source of interesting reflections in capital companies.

Dominika Wajda

*doktor habilitowany nauk prawnych
Uniwersytet Warszawski*

ORCID – 0000-0003-0540-818X

e-mail: d.wajda@wpia.uw.edu.pl

Słowa kluczowe:

absolutorium, zarząd, odwoływanie członków zarządu, bierne prawo wyborcze

Key words:

discharge, board of directors, dismissal of the board, passive election rights

<https://doi.org/10.36128/prw.vi43.600>

Uwagi wstępne

Instytucję absolutorium wprowadzono do prawa spółdzielczego ustawą o spółdzielniach z 1920 r. Konieczność głosowania w przedmiocie udzielenia absolutorium przewidywał ówczesny art. 43 ustawy. Nowa ustawa, która zastąpiła tę z 1920 r., nie regulowała wprost kwestii udzielenia absolutorium. Zważywszy jednak, że zawierała ona przepis (art. 34 § 1 ustawy), zgodnie z którym walne zgromadzenie podejmowało uchwały co do wniosków rady, zarządu lub członków w sprawach dotyczących sprawozdania rady i zatwierdzania sprawozdań rocznych, przyjmowano w doktrynie

za dopuszczalne wprowadzenie w statucie spółdzielni postanowienia dotyczącego udzielania absolutorium¹.

Problematykę udzielania absolutorium reguluje *de lege lata* art. 38 Prawa spółdzielczego, zgodnie z którym do wyłącznej właściwości walnego zgromadzenia należy udzielanie absolutorium członkom zarządu. Zgodnie zaś z art. 39 § 1 Prawa spółdzielczego walne zgromadzenie zwołuje zarząd przynajmniej raz w roku w ciągu sześciu miesięcy po upływie roku obrachunkowego.

Żadna z dotychczas obowiązujących ustaw nie zawierała definicji legalnej terminu absolutorium. Na marginesie trzeba zauważyć, że definicji takiej nie ma również na gruncie prawa spółek. Kodeks handlowy posługiwał się terminem „pokwitowanie”, a komentatorzy nie wiązali obowiązku udzielenia pokwitowania z zatwierdzeniem na zgromadzeniu sprawozdania finansowego oraz sprawozdania z działalności. Dopuszczano nieudzielenie pokwitowania mimo zatwierdzenia sprawozdań. Przyjmowano wrzuszalny charakter pokwitowania. Obecnie na gruncie k.s.h., tak jak na gruncie prawa spółdzielczego, ustawodawca posługuje się terminem absolutorium. Definicję absolutorium znajdziemy w ustawodawstwie niemieckim – § 120 AktG mówi, iż poprzez udzielenie absolutorium walne zgromadzenie zatwierdza zarządzanie spółką przez członków zarządu i rady nadzorczej.

Próbę wyjaśnienia znaczenia terminu absolutorium podejmowała natomiast judykatura. Wskazać można przykładowo, że w postanowieniu SN z 5 lutego 2010 r. (III CZP 3/10) stwierdzono, iż: „udzielenie absolutorium władzom spółki jest wyrazem akceptacji (lub nie) działalności organów spółki i wywiera skutki na dwóch płaszczyznach, a mianowicie płaszczyźnie organizacyjnej (sfera stosunków wewnętrznych spółki) oraz płaszczyźnie cywilnoprawnej, a dokładniej: odpowiedzialności członka organu wobec spółki z tytułu ewentualnego wyrządzenia szkody (sfera stosunków zewnętrznych)”. Natomiast SA w Szczecinie w wyroku z 12 listopada 2015 r., (I Aca 175/15) zauważył, iż: „Kodeks spółek handlowych nie zawiera legalnej definicji absolutorium. Zgodnie jednak z art. 231 § 2 pkt 3 k.s.h., przedmiotem obrad zwyczajnego zgromadzenia wspólników powinno być m.in. udzielenie członkom organów spółki absolutorium z wykonania przez nich obowiązków. Istotą aktu absolutorijnego (skwitowania) jest wewnętrzne „rozliczenie” z organami spółki. Absolutorium jest udzielane w celu potwierdzenia właściwego wykonywania mandatu w organach spółki. Udzielenie absolutorium stanowi zatem „zatwierdzenie” (akceptację) przez zgromadzenie wspólników sposobu sprawowania funkcji i podejmowanych w związku z tym działań przez członków zarządu w poprzednim roku obrotowym”.

1 Henryk Popiołek, „Absolutorium jako forma odpowiedzialności organizacyjnej w spółdzielniach”, *Palestra*, nr 7 (1974): 46.

Niewątpliwie absolutorium nie jest to „wotum nieufności” na wzór odwołania Prezesa Rady Ministrów czy ministra – odmowa udzielenia absolutorium nie wywołuje automatycznego skutku w postaci odwołania członka organu ani nie powoduje powstania obowiązku takiego odwołania. Można natomiast uznać, że instytucja absolutorium jest wyrazem władczego charakteru uprawnień zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni.

W praktyce wystąpić mogą cztery różne sytuacje²:

- w przedmiocie obrad zgromadzenia uchwała dotycząca udzielenia absolutorium, ale nie uzyskała ona wymaganej większości;
- w przedmiocie obrad zgromadzenia uchwała dotycząca udzielenia absolutorium i uzyskała ona wymaganą większość;
- w przedmiocie obrad zgromadzenia uchwała dotycząca nieudzielenia absolutorium, ale nie uzyskała ona wymaganej większości;
- w przedmiocie obrad zgromadzenia uchwała dotycząca nieudzielenia absolutorium i uzyskała ona wymaganą większość – nie udzielono absolutorium.

Trzeba tu też zauważyć, że absolutorium mieści się jednak dosyć mocno z sferze uznaniowości członków spółdzielni. Trafnie zauważył przy tym SN w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 kwietnia 2015 r.³, że istnieje funkcjonalny związek pomiędzy absolutorium a rozpatrywaniem przez walne zgromadzenie rocznego sprawozdania z zarządu oraz rocznego sprawozdania finansowego, ponieważ sprawozdania te stanowią podstawowe i konieczne, choć nie jedyne źródła informacji dla walnego zgromadzenia, na podstawie których podejmuje ono decyzję w przedmiocie absolutorium, jednak nie jest to związek nierozzerwalny, gdyż zatwierdzenie sprawozdań nie oznacza konieczności udzielenia absolutorium, a odmowa zatwierdzenia sprawozdań nie oznacza automatycznie konieczności odmowy udzielenia absolutorium. Walne zgromadzenie może więc udzielić absolutorium, mimo że nie zatwierdziło sprawozdania finansowego, ale też może zatwierdzić sprawozdanie finansowe, jednak odmówić udzielenia absolutorium. Sferą, na którą absolutorium zdaje się więc najsilniej oddziaływać, są dobra osobiste członka zarządu. Problem stanowi jednak to, że uchwała w przedmiocie absolutorium ma charakter oceniający, a więc nie powinna być oceniana z punktu widzenia prawdy albo fałszu. Jeśli w uchwale brak uzasadnienia, ma ona charakter oceny. Jeżeli jest też w uchwale opis działalności, to uchwale można przypisać charakter oceniająco-opisowy.

2 Por. np. Piotr Pinior, *Nadzór wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością* (Warszawa: C.H. Beck, 2013), 150.

3 IV CSK 452/13, OSNC 2016 nr 3, poz. 39.

Skutki cywilnoprawne udzielenia czy nieudzielenia absolutorium

Przypomnieć należy, że sam fakt nieudzielenia absolutorium nie rodzi automatycznie negatywnych konsekwencji dla członka organu spółki czy spółdzielni. Za dopuszczalne uznać należy jednak zapisanie w statucie spółdzielni postanowienia, zgodnie z którym odmowa udzielenia absolutorium powinna skutkować odwołaniem funkcjonariusza z organu spółki.

W wyroku z dnia 26 marca 2002 r.⁴ SN stwierdził, iż uchwała walnego zgromadzenia spółdzielni w przedmiocie udzielenia absolutorium nie wywołuje skutków cywilnoprawnych. Zdaniem SN ma ona charakter oświadczenia wiedzy, które opiera się na uznaniu, a nie jest oświadczeniem woli, a zatem nie jest czynnością prawną.

Ze względu na ramy niniejszego opracowania ograniczę się wyłącznie do krótkiego stwierdzenia, iż charakter prawny absolutorium – jego reperkusje w zakresie odpowiedzialności za działania czy zaniechania członka spółdzielni – wywołuje istotne rozbieżności zarówno w judykaturze, jak i doktrynie prawa spółdzielczego i prawa spółek. Wskazać można w uproszczeniu na dwa przeciwstawne poglądy⁵.

Pierwszy (dominujący) zakłada, że udzielenie absolutorium skutkuje zwolnieniem funkcjonariusza spółki z odpowiedzialności. Rozbieżności w doktrynie dotyczą natomiast tego, czy mamy tu zwolnienie z długu czy rezygnację z dochodzenia roszczeń zblizoną do *pactum de non petendo*.

Drugi prezentowany w doktrynie pogląd uznaje absolutorium jedynie jako akt wewnętrzny spółki. Skwitowanie ustanawia domniemanie faktyczne, że świadczenie członka organu zostało wykonane w sposób zgodny z treścią zobowiązania. I za takim właśnie poglądem opowiedział się SN w wyżej wskazanym rozstrzygnięciu.

W mojej ocenie absolutorium zarówno na gruncie prawa spółdzielczego, jak i na gruncie prawa spółek nie wywołuje jedynie skutków wewnętrznych, tak więc pogląd drugi uznać należy za nietrafny. Konstrukcja spółdzielni zawiera cechy umowne i tym samym nie powinno budzić wątpliwości, że członkowie spółdzielni uprawnieni są do zrzeczenia się przysługujących spółdzielni roszczeń. Gdyby absolutorium miało wywoływać jedynie skutek wewnętrzny, to w mojej ocenie taka instytucja byłaby po prostu zbędna. Miałyby ona bowiem wyłącznie reperkusje w zakresie dóbr osobistych członka zarządu spółdzielni i *de facto* utrudniałaby tylko funkcjonowanie spółdzielni.

4 III CKN 989/00, LEX nr 54491.

5 Robert Pabis, w *Kodeks spółek handlowych*, t. 3B. *Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393-490*, red. Adam Opalski (Warszawa: C.H. Beck, 2016), 74 i nast.

Dopuszczalność statutowego ograniczenia biernego prawa wyborczego

W wyroku Sądu Najwyższego z 15 kwietnia 2015 r.⁶ sformułowana została teza, iż jeżeli statut spółdzielni przewiduje, że ustępujący członek zarządu może być wybrany do rady nadzorczej dopiero po udzieleniu mu absolutorium, konieczne jest uzyskanie przez niego absolutorium za cały okres pełnienia funkcji członka zarządu.

Stan faktyczny leżący u podstaw powyższego rozstrzygnięcia prezentował się następująco: powodowie wnieśli przeciwko pozwanej spółdzielni o uchylenie uchwały nadzwyczajnego walnego zgromadzenia pozwanej spółdzielni z października 2012 r., mocą której powołano na funkcję przewodniczącego Rady Nadzorczej spółdzielni ustępującego prezesa zarządu pozwanej spółdzielni, który podczas zgromadzenia złożył rezygnację ze sprawowanej funkcji. Zgodnie bowiem z § 50 ust. 1 pkt 2 statutu spółdzielni, do rady nadzorczej mógł być wybrany ustępujący członek zarządu dopiero po udzieleniu mu absolutorium. Powołany uchwałą z października 2012 r. członek rady nadzorczej pozwanej spółdzielni uzyskał absolutorium za sprawowanie funkcji członka zarządu w roku obrotowym 2011, ale w dniu powołania do rady nadzorczej nie uzyskał go jeszcze – co oczywiste – za okres od 1 stycznia 2012 do 8 października 2012 r., w którym także sprawował funkcje członka zarządu. Zainteresowany spór koncentrował się więc wokół wykładni § 50 ust. 1 pkt 2 statutu strony pozwanej spółdzielni, a ściślej to, czy przewiduje on konieczność uzyskania przez ustępującego członka zarządu, kandydującego do rady nadzorczej, absolutorium za cały okres jego pracy na stanowisku członka zarządu, czy też wystarczające jest uzyskanie absolutorium jedynie za ostatni pełny rok kalendarzowy pracy w zarządzie, poprzedzający rok ustąpienia ze stanowiska i kandydowania do rady nadzorczej.

W uzasadnieniu SN przypomniał, że statuty osób prawnych podlegają tzw. obiektywnej metodzie wykładni, a więc ustalenie zawartego w nich prawnego znaczenia oświadczenia woli następuje z uwzględnieniem obiektywnego znaczenia użytych słów, przy czym konieczne jest wzięcie pod uwagę również zasad współżycia społecznego oraz celu określonego postanowienia statutu ustalonego według kryteriów obiektywnych, dotyczących określonego typu osób prawnych, których działalność reguluje statut. Brzmienie postanowienia statutu spółdzielni było jednoznaczne, tzn. brak było podstaw do przyjęcia, że jakiś okres pracy członka w zarządzie może nie zostać skwitowany przed objęciem przez niego stanowiska w radzie nadzorczej, a odpowiedzialność za działania w tym okresie ma przejść na nowo wybranego członka zarządu.

Analizując wyżej wskazane postanowienie statutu spółdzielni w kontekście zasady równości członków spółdzielni oraz ograniczeń w zakresie biernego prawa wyborczego ustępujących członków zarządu, SN wskazał,

6 IV CSK 452/14, OSNC 2016, nr 3, poz. 39.

że postanowienie statutowe jednoznacznie ogranicza bierne prawo wyborcze ustępujących członków zarządu wprowadzając wymaganie uzyskania absolutorium za cały okres pracy w zarządzie, co oznacza w praktyce wprowadzenie długotrwałej karencji dla takich osób i niemożność objęcia przez nie stanowiska w radzie nadzorczej bezpośrednio po ustąpieniu z funkcji członka zarządu. Zdaniem SN takie postanowienie ma głębokie uzasadnienie ze względu na omówione cele takiej regulacji, zapewniające właściwe funkcjonowanie obu organów spółdzielni a także uniemożliwia też pochopny wybór członków rady bezpośrednio po ustąpieniu przez nich z zarządu, bez możliwości rozważnej oceny ich kandydatury i dotychczasowej działalności przez członków spółdzielni, do czego doszło przy wyborze Grzegorza B. na przewodniczącego rady nadzorczej dokonany w tym samym dniu, w którym ustąpił on ze stanowiska prezesa zarządu.

Wyrok SN zasługuje na aprobatę. Sąd słusznie bowiem uznał, że wyżej wskazane rozwiązanie statutowe mieści się w konstrukcji prawnej spółdzielni. Spółdzielcy mogą oczekiwać, że osoba pełniąca funkcję członka organu legitymować się będzie rozliczeniem wcześniej pełnionych tam funkcji.

Dopuszczalność odwoływania członków zarządu, którym nie udzielono absolutorium

W wyroku z dnia 11 września 2014 r.⁷ SN stwierdził, że członkowie zarządu spółdzielni mogą być odwołani przez walne zgromadzenie na podstawie art. 49 § 4 ustawy z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze także podczas innego posiedzenia niż to, na którym nie udzielono im absolutorium.

W stanie faktycznym powód domagał się stwierdzenia nieważności uchwały nadzwyczajnego walnego zgromadzenia członków pozwanej spółdzielni z lipca 2012 r. w sprawie odwołania go z funkcji prezesa zarządu, dokonanego jego zdaniem w sposób sprzeczny z art. 49 § 2 i § 4 Prawa spółdzielczego. Z ostrożności procesowej wniósł także o uchylenie tej uchwały nadzwyczajnego walnego zgromadzenia.

W uzasadnieniu SN zauważył, że art. 49 § 2 Prawa spółdzielczego zawiera zasadę, iż członków zarządu odwołuje rada lub walne zgromadzenie stosownie do postanowień statutu. Przy czym wyjątek od tej zasady przewiduje art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego, który przyznaje uprawnienie do odwołania przez walne zgromadzenie członków zarządu, którym nie udzieliło absolutorium, niezależnie od tego, który organ wybiera członków zarządu na podstawie postanowień statutu spółdzielni.

W praktyce więc członkowie zarządu, którym walne zgromadzenie nie udzieliło absolutorium, mogą być odwołani przez wymieniony organ ze składu zarządu także wtedy, gdy stosownie do postanowień statutu wybór członków zarządu należy do rady nadzorczej, a nie do walnego zgromadzenia.

7 II CSK 704/13, OSNC 2015, nr 9, poz. 105.

SN zauważył, że przewidziany w art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego wyjątek od zasady określonej w art. 49 § 2 Prawa spółdzielczego musi więc być interpretowany ściśle. Przepis ten przyznaje walnemu zgromadzeniu jako organowi uprawnienia do odwołania tych członków zarządu, którzy nie uzyskali absolutorium, niezależnie od tego, który organ jest uprawniony do odwoływania członków zarządu na podstawie postanowień statutu. W uzasadnieniu wskazano również, że podjęcie uchwały przez walne zgromadzenie w przedmiocie odwołania tych członków zarządu, którzy nie uzyskali absolutorium nie wymaga objęcia porządkiem obrad walnego zgromadzenia wobec wyłączenia przez ustawodawcę stosowania art. 41 § 1 Prawa spółdzielczego. Sąd podkreślił również, że wykładnia językowa art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego nie daje żadnych podstaw do przyjęcia, że ustawodawca zastrzegł jakiegokolwiek związek czasowy między podjęciem przez walne zgromadzenie uchwały o nieudzieleniu absolutorium członkom zarządu a podjęciem przez ten organ uchwały o odwołaniu tychże członków zarządu.

W konkluzji należało więc przyjąć, że walne zgromadzenie uprawnione jest do skorzystania z konstrukcji przewidzianej w art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego zarówno na tym, na którym absolutorium nie zostało udzielone, jak też na innym walnym zgromadzeniu, o ile na wcześniejszym nie udzielono absolutorium. Inaczej mówiąc, specjalne uprawnienie walnego zgromadzenia ograniczone jest jedynie kwestią udzielenia bądź nie absolutorium, jednak ustawodawca nie limituje tego uprawnienia pod względem czasowym. Wyrok Sądu Najwyższego zasługuje więc na aprobatę.

Konieczność przewidzenia w porządku obrad kwestii odwołania członka zarządu, któremu nie udzielono absolutorium

Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 8 grudnia 2016 r.⁸ stwierdził, że podjęcie uchwały przez walne zgromadzenie w przedmiocie odwołania członków zarządu, którzy nie uzyskali absolutorium, nie wymaga objęcia głosowania w tej sprawie porządkiem obrad walnego zgromadzenia.

W stanie faktycznym leżącym u podstaw powyższego rozstrzygnięcia członkowie spółdzielni zostali prawidłowo zawiadomieni o czasie i miejscu odbywania walnego zgromadzenia oraz o porządku obrad, który obejmował sprawę udzielenia absolutorium. W wyniku tajnego głosowania w przedmiocie absolutorium prezes spółdzielni nie otrzymała absolutorium a zarząd złożył wniosek o głosowanie nad odwołaniem pani prezes z funkcji prezesa oraz ze składu zarządu. Uchwała została poddana pod głosowanie i uzyskała większość głosów na walnym. Odwołana prezes skarżyła uchwałę – wniosła o stwierdzenie nieważności uchwały, wskazując m.in. na wadliwość zwołania i przebiegu walnego zgromadzenia. Sąd Apelacyjny uznał jednak, że przepisy

8 VI ACa 1395/16, niepublikowany.

prawa spółdzielczego nie zostały naruszone. Brak było również naruszenia postanowień statutu spółdzielni.

Analizując relację między art. 41 § 1 a art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego, sąd uznał, że choć zgodnie z brzmieniem pierwszego przepisu walne zgromadzenie może podejmować uchwały jedynie w sprawach objętych porządkiem obrad, to wskazany przepis nie ma zastosowania do sytuacji opisanej w drugim przepisie, czyli gdy walne zgromadzenie nie udzieliło absolutorium członkowi zarządu, a następnie podjęło uchwałę o jego odwołaniu. Pogląd wyrażony przez Sąd Apelacyjny zasługuje na aprobatę, gdyż art. 49 § 4 Prawa spółdzielczego stanowi normę o charakterze *lex specialis* – przepis szczególnie o wąskim charakterze zastosowania, który odrębnie – szczegółowo reguluje pewien stan faktyczny.

Uwagi końcowe

Problematyka dotycząca absolutorium cieszy się niewątpliwie dużo większym zainteresowaniem na gruncie prawa spółek niż na gruncie prawa spółdzielczego. Judykatura dotycząca absolutorium na gruncie prawa spółdzielczego może być jednak źródłem interesujących refleksji co do absolutorium w spółkach kapitałowych. Na szczególną uwagę zasługuje moim zdaniem 49 § 4 Prawa spółdzielczego, umożliwiający odwołanie członka zarządu spółdzielni przez walne zgromadzenie w sytuacji, gdy nie uzyskał on absolutorium. Taka norma szczególna, możliwa do zastosowania niezależnie od zamieszczenia teje sprawy w porządku obrad walnego zgromadzenia, powinna moim zdaniem zależeć się także w kodeksie spółek handlowych. Trudno bowiem racjonalnie wytłumaczyć, dlaczego w sytuacji gdy na walnym zgromadzeniu po burzliwej zapewne dyskusji dotyczącej udzielania absolutorium określony członek zarządu tegoż absolutorium nie uzyskał, jednak wobec braku w porządku obrad punktu dotyczącego zmian w składzie organów nie jest możliwe natychmiastowe poddanie pod głosowanie przez zgromadzenie odwołania takiego funkcjonariusza spółki.

Bibliografia:

- Pabis, Robert. W *Kodeks spółek handlowych*, t. 3B. *Spółka akcyjna. Komentarz. Art. 393-490*, red. Adam Opalski, 78 i nast. Warszawa: C.H. Beck, 2016.
- Piniór, Piotr. *Nadzór wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*. Warszawa: C.H. Beck, 2013.
- Popiołek, Henryk. „Absolutorium jako forma odpowiedzialności organizacyjnej w spółdzielniach”. *Palestra*, nr 7 (1974): 46.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license. For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>